

چرخِ علم

مشت جلیله اسلامیہ نک جریده رسیہ پیدر

ربیع الآخر ۱۳۲۷

عدد ۴۲

آیدہ بر نشر اول نور

دوبجی سنہ

شایع و معروف در که « اذا ارد الله شيئاً هيا اسبابه » ضرب مثلی همان هر کون ایراد اول نور .
 علوم حاضره حادثات طبیعتک ، علی العموم حادثاتک بر سینه مربوط اولدینی اورتیه
 قویور . قانون طبیعتی اسباب ایله مسببات ، تعبیر آخر ایله علل ایله حادثات ارسسندگی
 نسبت ثابتیه تعریف ایدیور ، طبیعت بر سلسله اسباب و مسببات اولیور . فلسفه جدید
 اسباب و مسببات اساسه استناد ایدیور . علوم تجربیه نک یکانه طریق اولان استقرانک
 مناسی بدیه علیتدر : هر حادثه نک بر علتی وارد .
 خلاصه قرآن و میزان ، شریعت و حکمت ، عقل و نقل اسبابک مسبباته ارتباطه
 دلالات ایدیور .

واتیناه من کل شیء سبباً

۱۹ کانون اول ۳۳۴ - مابعدی وار -

دار الحکمة الاسلامیه اعضاسندن

از میری

اسماعیل ختی

آثار مخصوصه

دولت اسلامیه نک بناسی

ان الله يأمرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها

واذا حکمتکم بین الناس ان تحکموا بالعدل

دولت اسلامیه قرآن مینک تلقین ایتدیکی بر دولتدر ؛ کتاب مینک سیاستنه ، کتاب
 میننی تفصیل و ابضاح ایدن سنت سنیه نک سیاسته مربوطدر . دولت اسلامیه نک ، اوزرینه
 قورولمش اولدینی تم طاشلری سیاست عادلہ ، ولایت صالحه در .

اسلامیت دولت حقهده تمامیه عصری بر طریق تعقیب ایدر . اسلامیت صدر اسلامده بر دولت

متمدنه و مستقلة ایچون لازم اولان كافة اساسات کلیه و قوانین عمومیہی وضع ایتشدرد ؟
 بواساسلر ، بوقانونلر هر عصر ایچون ، هر قوم ایچون . بر دستوردر . بتون بودستورلر ؟
 بوقانونلر دساتیر محکمه ، قوانین مؤبدہ در ؟ هیچ بروجهله قانون عقوله معارض اولماز ؟
 هیچ بر قانون اجتماعی ومدنی ایله هدم اولنه‌ماز ؟ انجق ایجابات عصریہ کوره تطبیق
 اولنور . تطبیق بشقه ، قانون ینه بشقه در .

دولت اسلامیہ عصر حاضرده حق اولمق اوزره قبول اولنان شکل حکومتک محاسنی
 تامیلہ آلمش ، یالکیز اکا بر آد طاقامش ؛ شکله دکل ، اساسه اهتم ایلشدرد . بزى هر وقت
 الفاظ ، ظواهر ، اشکال الدادیر ، عادتاً بزه برر طوزاق اولور .
 عدالت نامی آلتندہ ظلم ، مشروطیت ومشورت نامی آلتندہ استبداد ومطلقیت ،
 حیت نامی آلتندہ منافع خسیسه ، مساوات نامی آلتندہ مساواتسزلق ، حق نامی
 آلتندہ حقسزلق هر عصرده کورلمش و کورلمکده بولونمشدرد .

لفظها و نامها شد دام ما × لفظ شیرین آب ربک عمر ماست

بر دولتک مبدملری حقندہ الیوم درمیان اولنان نظریات جدیدہ قرآن مینک اراءه
 ایتدیکی نظریاتدن فصله برشی افاده ایتمز .
 بونقطه‌ی ایضاح ایچون کتاب مینک ، فلسفه جدیدہ‌نک اساس دولت حقندہ کی
 نظریہ لریخی بیان ایدہ لم .

۱ — مقاله مزک بالاسنی توشیح ایتدیگمز آیت کریمه فتح مکہ اثناسندہ بنی شیبہ دن
 تسلیم اولنان کعبه اناختارلرینک ینه بنی شیبہ یه اعاده اولونمسی حقندہ — ولایة مسلمینہ و یاخود
 عموم ناسه خطاباً — شرف نازل اولمشدرد .

سبک خاص اولمسی حکمک عمومہ منافی اولمدیقندن آیت جلیلہ حضرت علی المرتضی
 وزید بن اسلمه کوره ولایة مسلمینہ ، حضرت ابن مسعود وابن عباس و ابی بن کعبه
 کوره بتون ناسه خطابدر .

آیت کریمه قوله راجح اوزره ولایة امور حقندہ شرف نازل اولمقله ولایة اموره ،
 مأمورین حکومتہ اماناتی اهل اولانلرک الله براقه لریخی ، بین الناس اجرای احکام ایتدک لری
 زمان عدل ایله حکم ایتمه لری امر ایدیور . ایشته بو ایکی مبده سیاست عادلہ و ولایت
 صالحه نیک اصلیدر ، منشأی دره طویلانوب بر کدیکی شی در . ارتق اداه امانات ،

عدل ايله حکم دولت اسلاميه نك ، قرآن مينك ، تلقين ايلديكى حكومت اسلاميه نك ايكي اساسي اولمش اولور .

اداء امانات — امانات ايكي نوعدر : ولايات ، اموال . سنت سنيه نك دلالتى وجهله ، ولايت اداسى واجب اولان براماندر . امارت حقنده مسلمك تخریج ايتديكى ، انها امانه وانها يوم القيامة خزى وندامة الامن اخذها بحققها وادى الذى عليه فيها ، حديث شريفى موجب امارت دنياده امانت ، يوم قيامته فضاحت وندامتدر . مكر كه امانتى آلان بحق الماش ، اذا ايتمش اولسه . كذا بخارينك تخریج ايتديكى « اذا ضيعت الامانة فانتظر الساعة قال كيف اضاعتها قال اذا وسد الامر الى غير اهله فانتظر الساعة » حديث شريفى مقتضاسنجه امورى اهله تفويض ايتمش اماناتى تأديه ، بالعكس امورى اهلك غيرى به يراقق اماناتى اضاعه در . اماناتى اضاعه ايدن كيمسه دولتى اندراسه سوق ايدره منافع عامه مختل اولور . ارتق بر موجب امر قرأتى ولى امره ، اعمال مسلميندن هر هاتكى بر عملى ، ايشليه بيه حك اولانلرك اصلحه توليه ايتمش واجب اولور . « من ولى من امر المسلمين شيئاً فولى رجلاً وهو يجد من هو اصلاح للمسلمين منه فقد خان الله ورسوله » حديث شريفى موجب ايشى او ايشه اك زياده صالح اولان ذاتيعنى اهله و برميان كيمسه اللهيه ، رسول اللهيه خيانت ايتمش اولور ، ديكر بر روايته كوره بر جماعت ايچنده خوشنودى عمومى به دها اوفقى وار ايكن انك مادونه تقليد امور ايدن ولى امر الله ، رسوله ، مؤمنينه خيانت ايتمش اولور .

حديث شريف توليت امور حقنده ، امور حكومت حقنده التماسى شدتله منع ايدبور ؟ فاروق اعظم بونى تأييداً « امور مسلميندن بر امرى بينلرنده كي محبت ويا قرابتدن طولاني بر آدمه توليه ايدن كيمسه اللهيه ، رسول اللهيه ، مسلمينه خيانت ايتمشدر » ديور . دولت اسلاميه نه منسوب ، نه محب طانيبور ، هيچ برخاطره كوكله باقيور ، اهليتنن بشقه برشى آرامبور ، توليه امور حقنده اهلى آراميان آصرى ؛ اقباسنى ، احباسنى ، همشهريسى ، هم مذهبنى كوزه دان ، فرقه غيرتى كودن ؛ بينلرنده كي يفض وعداوتدن ناشى اهل واحق اولان ذاته — هر نه سبيله اولور ايسه اولسون — اهل واحق اولميان ذاتى ترجيح ايدن ولى امرى « يا ايها الذين آمنوا لا تخونوا الله والرسول وتخونوا اماناتكم واتم تعلمون » قول منيفى مقتضاسنجه خائن عد ايدبور .

دولت اسلامیه اداء امانات ، مصالح عباد ، مصالح دولت ، تعبیر عمومی ایله اعمال مسلمین حقنده « الا صالح فالأصلح ، الا حق فالأحق » قاعده سنه رعایت ایدیور ، پوخسه مجرد « الاسن فالاسن ، الاقدم فالأقدم » قاعده سنه التفات ایتیور ؛ اصلح موجوددن بشقه برجهته باقیور ؛ فرقه ، اوجاق طانیور ، عرب ، ترك ، عجم ، کرد آرامیور ، موجود ایچنده اوایشه صالح بر ذات بولنمزه بالطبع « الامثل فالامثل » قاعده سنه باقیور . مسلمانلر اده سنده اهل ارامق کیفیت اوقدر جایکیر اولمشدرکه « اعطالقوس باریها ، جمله سی ضرب مثل اولق اوزره ایراد اولنور . بر قومک ضرب مثلاری اوقومک حکمت عوامیدر .

ولایتک « ان خیر من استأجرت القوى الامین - انک الیوم لدنیا مکیں امین » نظم جلیلاری موجبجه ایکی رکنی واردر : قوت ، امانت . هر ولایتده قوت ولایت کوره مختلف اولور . مثلاً امارت حربده قوت شجاعت قلبه ، انواع قتاله قدرته ، تدابیر حربیهده تجربه به ؛ بین الناس اجرای حکم اتمک خصوصنده قوت علمه ، تنفیذ احکامه قدرته راجع اولور . فقط امانت « فلا تخشوا الناس واخشونی ولا تشتر باایاتی ثمناً فلیلا » نظم جلیلی موجبجه خشیه الله ، خشیه الناسی ترک ، آیات الهیهی ثمن قلیل ایله عدم اشترایه راجع اولور . امین اولان ولی امر وظیفه مودوعه سنده الیهدن بشقه هیچ بر ذاتدن قورقمز ، وجدانه تابع اولور ؛ ناسدن ، متفقداندن اصلاً چکنمز ؛ احکام شرعییهی حفظ دنیا مقابلنده اهل ایلز .

فی الواقع قوت و امانتک ایکیمی بردن پک آ ز کیسه لرده اجتماع ایدر ایسه ده ینه هر ولایتده اوولایت کوره اصلح ارامق واجب اولور ، بر ولایت حقنده امانتی اعظم اولان ذات ایله قوتی اعظم اولان ذات بولنسه اوولایتده انفع اولان ، ضرری اقل اولان ذات تقدیم اولنور . مثلاً امارت حربده - فاجر اولسه ده - قوی شجیع اولان ذات - امین اولسه ده - ضعیف عاجز اولان ذات تقدیم اولنور . نه کیم احمد بن حنبله بری قوی فاجر ، دیگرکی ضعیف صالح اولان ایکی قوماندان حقنده « هانکیسه غزا اولنور » دیه سؤال اولونمش ، حضرت امام « فاجر قوی نک قوتی مسلمانلره ، فجوری نفسنه ؛ صالح ضعیفک ضعیفی ایسه مسلمانلره ، صلاحی ده نفسه طائد اولور ، قوی فاجر معیتده غزایه کیدیلیر » دیمش ایدی . بر حدیث شریفده « ان الله یؤید هذا الدین بالرجل الفاجر »

بیورلدینی کی دیگر روایتده «بقوم لاخلاق لهم» وارد اولمشدر. حضرت پیغمبر علیه الصلاۃ والسلام حضرت خالد بن الولیدی - بعضا کندوسندن صادر اولان بعض عملی خوش کورمدیکی حالده - شرف اسلام ایله مشرف اولدینی کوندن بزی امیر حرب تمین المشرء حضرت خالددن امانت وصدقده اصلح اولان حضرت ابوذر القفاری نی امارت وولایتدن نهی بیورمشلر ایدی؛ چونکه ابوذر ضعیف، خالد قوی ایدی. رضی الله عنهما

الحاصل دولت اسلامیہ یا مصلحت خالصہیہ، هیچ برکونا فساد وشر بولونمیان مصلحتہ؛ یا خود مصلحت راجحہیہ، فساد وشری آز اولان مصلحتہ بناءً اموری تویله ایدر؛ ولایت قوتہ محتاج ایسه قوی اولانی، امانتہ محتاج ایسه امین اولانی تقدیم ایدر. ازجمله اموالی حفظ وامثالده امین، اموالی استخراج وامثالده قوی اولان ذات تقدیم اولنور. آنجق ضرورتہ بناءً اهل اولمیان کیسه اصلح موجود ایسه بوکا تویله امور جائز اولور، بونکله برابر اصلاح احواله سہی ایتکده واجب اولور، تا که ناسه الزم اولان امور ولایات وامارات وسائر کمال بولسون؛ نته کیم زوکورت اولان کیسه نیک بورجنی ایقابه سہی ایتسی واجب اولدینی کی عجزدن طولانی جهادک سقوطی زمانندهده قوای حربیه تدارک ایدرک جهاده استعداد واجب اولور. زیرا واجب انجق واجب ایله تمام اولور.

ولایت امانت اولدینی کی دیون حقنده شرفنازل اولان «فلیؤد الذی أؤتمن امانتہ» نظم جلیلی موجبجه اموالده امانتدر بو حکمده اعیان و دیون خاصه وعامه داخلدر. حفظ اموال شریعت غرای احمدیه نک احکام عملیه حقنده تعقیب ایلدیکی مقاصد خمسہ نک بری در. بوکا مبنی غصب، سرقت وخیانت وامثالی کی مظالمی صاحب مشروعلرینه اعاده ایتک واجب اولور. «ان الله قداعطی کل ذی حق حقه» حدیث شریفی موجبجه جناب حق حتی حق صاحبنه ویریود؛ حدیث شریفک حکم عالیهی هم ولاته، هم رعیهیه شامل اولمقده هریری اوزرینه دیکرینه اداسی واجب اولان شیئی ادا ایتک واجب اولور. رعیه مستحق اولمدقلری اموالی ولاتدن ایستیه منزلر، یوخسه «ومنهم من یزک فی الصدقات فان اعطوا منها رضوا وان لم یعطوا منها اذاهم یسخطون» نظم جلیلنک حکمنده داخل اولور. بونک کی ولایه اموالده قسمت اموال خصوصتده کندی مال وملکی کی هواسنه تابع اوله ماز، اموالی ایستدیکی کی صرف ایده من.

چونکه ولایة اموال (مالیه ناظر لرئی) اماندار، نوادر، وکلادر، یوخسه مالک و متصرف دکلردر. نته کیم رسول اکرم افندمر « واما انا قاسم اضع حیث اصرت » بیور مشلردر، قسنت اموال ارادهیه، مالیه ناظرینک کیفه تابع اوله ماز...

عدل ایله حکم — دولت اسلامیة عدلی علی السویه امر ایدیور، « ولایجر منکم شأن قوم علی ان لاتعدلوا » نظم جلیلی بفض و عداوت ابتدیکمز بر قوم حقننده بیله عدالت ایفا ایتمکله بزى وبالدن تحذیر ایدیور. عدالتی منسوبله، محبلره، همشهریلره، فرقه به کیرلره، اوچاقدن یتیشانلره حصر ایتیور، بتون ناسه تشمیل ایدیور. عدالت اسلامیتهک اسالاسیدر، بتون احکام شرعیهک مناسیدر؛ عدالتی تمامیه کافل اولان دولت. دولت اسلامیةدر، عدالتی ایفا ایتمان، ظلمی اعتیاد ایدن حکومت اسلامیة دکلدر. صدر اسلامده کی قنوحات جلیلهک مناسی عدالتدر، حکومتی پایداو ایدن عدالتدر « وکم اهلکنما من قرية كانت ظالمة وانشأنا بعدها قوماً آخرین » نظم جلیلی؛ « ان الله ينصر الدولة العادلة وان كانت كافرة ولا ينصر الدولة الظالمة وان كانت مؤمنة » اثر منیفی موجبجه، جناب حق دولت عادلیه نصرت ایدر، دولت ظالمه بی نصرت الهیه سندن محروم بر اقیور. دولت عدالتله پایدار اولور یوخسه قوری بر ایمان دولتی پایدار ایتمز، سیوطی نک جامع صغیره نقل ابتدیکی « اذا ظلم اهل الذمة كانت الدولة دولة العدو » حدیث شریفی موجبجه اهل ذمته، تبعه غیر مسلمه یه ویا بو حکمدله اولان معاهد و مستأمنه ظلم ایدن دولت دولت عدودر، دولت عدوک مدتی پک آز دوام ایدر: یا ظلم قالفار ویا ظلم دولتی ده، ملتی ده قهر ایدر، بتون مملکتی خراب ایدر.

الملك یبقی بعدل واحسان ولا یبقی بظلم وایمان

عادل منصوره ظالم مقهوردر. امام احمدک مسندده تخریج ابتدیکی « احب الخلق الى الله امام عادل و ابغضهم اليه امام جائر » حدیث شریفی منطوقجه عند باریده اک سوکیلی کیمسه سلطان عادل، اک مبغوض اولان کیمسه ده سلطان ظالمدر. بر اثرده روایت اولندیفی وجهله سلطان عادلک بر کونی التمش سنه عبادتن افضلدر. ظلمه، اعوان ظلمه یوم عقباده غایت شدید جزایه چارپیله جقددر. ظالمه قلم آچان، دیویته ایف قویان ده اعوان ظلمه دندز. « ومن يأمر بالعدل فهو على صراط مستقیم » نظم کریمی وجهله عدل وحقانیتی امر ایدن کیمسه طوغری یولده بولنور.

صدر اسلامده تاريخ عالمده بردها مثلى كورليان ، مسلم وغير مسلمنه نعمت عدالتى تعميم ايدن بردوات اسلاميه قورولش ايدى . بر والينك حقسرلغنه قارشو پيغمبرمرك حفيدى حضرت حسين « والله العظيم اكر عدالتده بولونمز ايسهك المده قلنج اولدينى حالده مسجد رسول اللهده قيام ايدرم » سوزينى صرف ايتمش ايدى ، احقاقى حق بولنده برنجى خليفه حضرت صديق اعظمك حفيدى حضرت عبدالله ابن الزبير نفسى فدا ايدرك « يا انصاف ! يا اولوم » نداستنده بولونمش ايدى . ظلماً اخذ اولتان اموالى صاحب مشروعلىنه رد وعاده بابتده « ديوان المظالم » تشكىل ايتمش ايدى . ديوان المظالم واليردن ، قاضيلردن ، مأمورلردن ، شهزادهلردن ، اميرزادهلردن ، متفذان بلدهدن ، خلاصه بيوك وكوچك هر كيمدن اولورايسه اولسون تظلم حال ايدن بيجاركانك مرجى ايدى . ديوان مظالمده خليفه سابقك غصب ايتديكى اراضى صاحب مشروعنه تضمينات ايله برابر اعاده اولمش ايدى ؛ مظالم رعايا خصوصنده دولت اسلاميه قدر همت كوسترن بردوات شمدى به قدر كورلماشدر .

۲ — فرانسر فلسفه مؤلفلردن اميل بوواراق كتابنده شوسوزلى صرف ايدىور :
دولت افرادك حقوقنى ، عمومك منافعى حمايه مقصدهله تشكىل ايتمش برجهيتدر ... دولت عدالتى تمثيل ايتمكه اهالى نك هر بيرنه كافه حقوقه امين برصورتده مظهريتلرني تأمين ايدره منفعت عامه يي تمثيل ايتمكهده بولار ، قتالار ، پوستلر كى وسائط ايله اختلاطى تسهيل ايتمك ، معارفى انكشاف ايتدرمك ، اعانات عموميه وسايله كى منافع عامه يي تهيه ايلر .
كوريليوركه ديزون اقاده ميسى ره كتورى وفلسفه مدرسى اولان برذات اون درت عصر صوكره دولت ايجون ينه ايكي اساسى كوستريور : عدالت ، منفعت عامه . قرآن مينده ده ايكي اساس بيان ايدىور : ايشى اهلنه توديع ، عدالت . بوايكى اساسدن برى قرآن مينك تلقين ايتديكى اساسه توافق ايدىور . آنحق قرآن مين عدالتى بتون بشره تشميل ايدىور ، يالكز افراده حصر ايتمور . هيچ بر خاطره ، كوكله باقىور ، مدنيت جديده نك كمال حرارتله مدافعه ايتديكى عدالتى چوق كريده براقىور .

ايكنجه اساسه كلنجه بو اساس قرآن مينك تلقين ايتديكى اساسه اسماً توافق ايتيور ايسه ده بو اساس « ايشى اهلنه تفويض » اساسدن فضله هيچ برشئ اقاده ايتيور ، اونك قدر جامعده دكدره . امورا هلنه توديع اولنديمى بين الناس اختلاط قولابلسيره ، معارف انكشاف

ایدر ، اعانات عمومی ده نه کی منافع عامه وار ایسه هسی تیه اولنور ، اماناتی اضاعه ایدن کافه منافع عامه بی اخلال ایدر . ارتق دولت قلمز ، بر هرج و مرج حاصل اولورده حدیث شریف موجبجه قیامته انتظار اولنور . منفعت عامه نك تمیل طاشی ایشی اهلنه تودیع ایتدکدر .

اساساً شریعت مطهره مصلحت عباد اساسنه بنا قلمشدره کافه حقوقی حق صاحبنه کافه مظلومی صاحب مشروعنه اعطا واعاده ایدن ؛ قسمت اموالده اصلاً اراده واختیاره - حتی بی ذیشانک بیله اختیارینه - کوره حرکتی امرایتمیوب انجق بر موجب امر الهی حرکتی امر ایدن ، تویله امورده « الاصلاح فالاصح » قاعده سنی عمده ایدیتان براساس هر حالده منفعت عامه اساسندن ده شامل ، ده جامع ، ده نافع در ؛ هانکی حکیم اولورسه اولسون « ایشی اهلنه تقویض » اساسندن ده ابر اساس سوبلیه میه جکدر .

دولتک اساسلری ارانه ایدن آیت جلیله نك عقبنده - اوامر ونواهی سائر عقبنده ذکر اولتیمان - « نعمایعظکم به » نظم جلیلی ایراد اولنیور . اوت انسان بتون احتیاجاتی انجق جمعیت ایله تأمین ایدر ؛ جمعیتسز فرداً ونوعاً ادامه حیات ایده مر ، افرادک حقوقی ، همومک منافعی هایه مقصدیله تشکل ایدن بر جمعیه هر آن محتاجدر . بویله بر جمعیتک بناسنی کوسترن برموعظه الحق انسان ایچون اک کوزل برموعظه در .

حکیم متعال ده صوکره « عدل ایله حکم لریکزی ایشیدره ، تأدیه امانات ایله عمللریکزی کوریر ، مآلنده اولان نظم جلیل ایله بویکی اساسک هر آن مراقبه الهیه ده بولندیفی خبر ویریور . دیمک اولیورکه دولت اسلامیه نك ایکی اساسی هر آن رب العالمین طرفندن تحت مراقبه ده بولنیور . ایسته دولت اسلامیه نك بناسی !

الهی نه بیوک پیغمبر کوندرمش سین !

وما ارسلناک الا رحمةً للعالمین

۲۵ ل کانون اول سنه ۳۳۴

دارالحکمة الاسلامیه اعضاسندن

آزمیرلی

اسماعیل حق